

A short review of global citizenship education in school and its challenges

تربیت در زیست بوم جدید:

گذری به اختصار بر آموزش شهروندی جهانی در مدرسه و چالش های آن

چکیده

جامعه جهانی با روندی پرشتاب در حال حرکت به سمت پیشرفت و علی الخصوص در زمینه های فن آوری های ارتباطی بوده و کشور ما نیز از آن مصون نمانده است با عنایت به این روند پرشتاب، نیازمند حرکت رو به جلو به همراه کنترل آسیب ها در زمینه ارزش ها و فرهنگ هستیم که چالش های متعددی نیز در این روند وجود دارد. پژوهنده در این پژوهش به این مهم پرداخته است و قطعاً این پژوهش به دلیل محدودیت های منحصر به مقالات این چنینی به اختصار صورت پذیرفته و در فرصتی مناسب می تواند به تفصیل و گسترده تر بوده و کاربردی تر گردد. در پژوهش حاضر به مبحث شهروندی و جایگاه آن در قانون اساسی ایران و سپس شهروند جهانی پرداخته شده و بعد از این قسمت مواردی چون برآیند جامعه مدنی جهانی، تعلیم و تربیت (آموزش) جهانی مانند صلح که دارای اهمیت ویژه ای می باشد، شهروند فرهنگی و آموزش آن و سپس چالش های ناشی از جهانی شدن، وظایف مدرسه جهانی، آموزش ارزش ها در نظام تعلیم و تربیت و آموزش ارزش های آن به کودکان، پرداخته شد و راه برای رشد دادن مدرسه به سوی مدرسه جهانی همراه با حفظ ارزش های متعالی فرهنگی و مذهبی دشوار می نماید.

واژگان کلیدی: آموزش، شهروند، جهانی شدن، مدرسه و...

روند پرشتاب «جهانی شدن» پدیده‌ای است کیفی که فراسوی مرزها و محدودیت‌های ناشی از آن عمل می‌کند و آثار آن خود را به منصفه ظهور می‌رساند. در این راستا بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها، واکنش‌ها و سنجش‌ها در سطح جهانی و با توجه یا دخالت از عوامل فراملی اتخاذ می‌شوند. افراد انسانی در ارتباط با جهان به منزله یک کل رفتار می‌کنند و ارزش‌های جهانی را مد نظر دارند و خود نیز ارزش‌هایی را بروز می‌نمایند. این فرایند در مقایسه با گذشته‌های نه‌چندان دور، حکایت از مجموعه‌ای از تغییرات و دگرگونی‌های بنیادین دارد که چالش‌های جدی را بر الگوهای سنتی وارد می‌آورد و نظر به رویه‌ها و تأثیرگذاری اجتناب‌ناپذیر بر زیست مشترک انسانی و روند تحولات، مقتضی بازاندیشی ضروری است (شریفی طرازکوهی، ۱۳۹۲: ۷)

امروز به دلیل «جهانی شدن» همه سازمان‌ها و افراد و چه حکومت‌ها، سرنوشتی گره‌خورده دارند که نمی‌توان آن را انکار کرد. جهانی شدن هم‌راه و روش‌های منحصر به خود را دارد و همچنین ظرفیت‌های لازم برای آن را می‌طلبد به همین دلیل مؤلفه‌های مورد نیاز برای آن نیز باید با دقت نظر بیشتری مورد ارزیابی و سپس استفاده قرار گیرد. دنیای پیش‌رو است که از رهگذر ارتباطات سریع و لحظه‌ای و نیز اطلاعات و کسب آگاهی‌ها، معیارها و هنجارهای جهانی را پیش‌رو دارد، نوعی «جهان شهر اخلاق» مبتنی بر فهمی از انسان و برداشتی از «حقوق بشر شهروندی» که از طریق مجموعه‌ای از علائق مشترک تعریف و تبیین می‌گردد. (همان: ۸) باید توجه نمود که جهانی که دولت‌ها در آن روابط جدید برقرار می‌کنند، با الگوهای پیچیده‌ای از وابستگی‌ها، همبستگی‌ها و رقابت‌ها مواجه است. در این راستا پذیرفته شده که منافع ملی آن‌ها با سیاست‌های آن کشور به نحو شایسته‌ای تامین شود و همکاری و هماهنگی سیاسی پیش شرط‌های اساسی برای پیشبرد منافع آن‌هاست (هالستی، ۱۳۷۳: ۷۸۳).

مقاله حاضر در خصوص جهانی شدن و آموزش در مدرسه پرداخته و به اختصار در مورد این مطلب مهم و اساسی، با عنایت به رشد روزافزون فناوری‌های اطلاعاتی و دهکده جهانی و فشرده شدن این جهان در بستر رویدادها پرداخته است با عنایت به مواضع و موقعیت کنونی ایران در جامعه جهانی به بررسی اجمالی موضوع فوق در قالب مقاله پژوهشی پرداخته می‌شود.

تبیین موضوع:

پرسش‌های پژوهش

۱- شهروند جهانی به چه معناست؟

۲- آموزش شهروند جهانی چگونه است؟

۳- جایگاه آموزش و مدرسه در این موضوع به چه میزان است؟

۴- چه چالش‌هایی در این راه قرار دارد؟

پیشینه پژوهش

با توجه به مطالعات و توجهات پژوهنده به موضوع «آموزش جهانی» در مدتی که قرار بر نگارش مقاله مورد نظر داشته است، مطالعاتی در این خصوص صورت پذیرفته و از منظرهای متعددی مورد توجه واقع شده است ضمن این که با گسترش روز به روز فناوری اطلاعات در جهان از جمله؛ اینترنت، ماهواره، شبکه های اجتماعی متعدد با کارکردهای متنوع، توانسته درک قابل قبولی از جهانی شدن را در قالب یک مفهوم پرکاربردی به افراد جوامع متعدد را درک نماید. به بیان آکسفام (سازمان های بین المللی امداد رسان برای ریشه کنی فقر، گرسنگی و بی عدالتی متشکل از ۱۵ سازمان و ۹۸ کشور) شهروندان جهانی باید درک مطلوبی از عنوان شهروندی داشته تا بتوانند با احترام و توجه به تنوع بالا در جامعه جهانی به بی عدالتی پایان دهند.

(www.teensite.ir)

بنابراین نیاز به چنین پژوهش هایی هر روز بیشتر از قبل احساس می گردد تا بتوان پژوهش های بیشتری را به مرحله سنجش و ارزیابی و سپس عمل در آورد. اگرچه در عصر جدید با روند جهانی شدن این پارادایم در حال ظهور بیشتر و حتی تأثیرگذاری و افری است اما نیازمند توجه، کاوش و ارائه روش ها و راهکارهای مؤثر در تعلیم و تربیت و بازتاب و به کارگیری آن در سطح آموزش ملی، به نحو صحیح و کاربردی می باشد که اثرات آموزش درست آن، بتواند راهگشای معضلات و مشکلات پیش رو باشن نه این که معضلات بیشتری را ایجاد نماید.

روش گردآوری

محقق برای دستیابی به اهداف این تحقیق از روش جمع آوری اطلاعات با مراجعه به کتابخانه بهره جسته است و با رجوع به کتاب های متعدد که (خوشبختانه با وجود کتابخانه تخصصی امام صادق (ع)، کتابخانه دانشگاه بین المللی امام خمینی و کتابخانه علامه رفیعی، در دسترس نیز بود و از طریق فیش برداری، به نگارش آن اقدام نموده است در کنار این روش به طور محدودی نیز از سایت های معتبر به روش اینترنتی استفاده شده است با توجه به حوزه نگارش این پژوهش در آموزش و پرورش، امید است مورد بهره برداری و استفاده برنامه ریزان، پژوهشگران و معلمان واقع گردد.

ضرورت و اهمیت پژوهش

طراحی آموزش و پرورش در فرایند جهانی شدن دارای اهمیت ویژه ای است و ضرورت به سرانجام رساندن پژوهش های هدفدار را تأکید می کند، اهمیت این مورد در این است که رقابت اساسی در عرصه ها، آموزش عمومی به عنوان مبنایی برای ورود به دوره های تخصصی و نیز تولید علم به وقوع می پیوندد. بنابراین بازنگری در نظام آموزش و پرورش و تحولی همه جانبه را اجزا، عناصر و عوامل مؤثر در آن امر اجتناب ناپذیر و ضروری برای مصون ماندن یا به حداقل رساندن تخریب های جهانی شدن آموزش و پرورش و حرکت به سمت جهانی شدن است. (حسینی، ۱۳۸۴: ۴۹۸) در این جهان که به سرعت در حال تغییر و تحول است، آموزش و پرورش نیز باید به بهترین شکل ممکن و با عنایت به حفظ ارزش ها، فرهنگ ایرانی و اسلامی، اخلاق، و مذهب، تحول یافته و فرایند تغییر را به شکل اخلاقی پایه ریزی نماید؛ اگرچه با پارادوکس هایی همراه است اما تلاش و ممارست پژوهشگران در این عرصه ارزش و اهمیت خود را در معرض نمایش خواهد گذاشت تا با حداقل ترین آسیب و بیشترین برآیند مواجه شویم.

تعاریف پژوهش

جهانی شدن^۲: واژه جهانی شدن از سال ۱۹۹۰ با عنوان موضوع مهم روز مطرح شد و به بیان بعضی اندیشمندان صاحب نظر از قدمتی چهارصد ساله برخوردار می باشد (واترز، ۱۳۷۹: ۱۰) از دیدگاه واترز جهانی شدن فرایندی است که در آن قید و بندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده است از بین می رود و مردم به طور فزاینده ای از کاهش این قید و بندها آگاه می شوند. (واترز، همان: ۱۲)

مدرسه: کلمه ای عربی است که در پارسی به آن «آموزشگاه» گفته می شود و همچنین جایی که در آن درس دهند. (معین، ۱۳۸۸: ۱۴۳۶) مدرسه محل تدریس و آموزش و دروس رسمی و سرفصل های آموزش و پرورش است در این صورت کار معلم آن است که این درس ها را به صورت سلسله وار تدریس نموده و سپس نتیجه آن را ارزشیابی می کند، تدارک یک زندگی پاک و سعتمند برای کودک را دارد.

(www.aayaatsch.ir)

شهروند: در لغت به معنای اهالی، تبعه یک کشور است، اهل یک شهر یا کشور. (معین، ۱۳۸۸: ۹۲۶) شهروند کسی است که به عضویت یک جامعه و برخوردار از حقوق اجتماعی و سیاسی پذیرفته می شود و می تواند از مزایای آن بهرمنند شود. شهروندی به این معنا ایده ای است که بی درنگ هم حق افراد را برای برخورداری از حقوق و هم مسئولیت جمعی شان را که اراده به اثبات امور بر آنها مبتنی است، به رسمیت می شناسد. (کیث، ۱۳۸۱: ۲۰۸) حقوق شهروندی: حد وسط حقوق دولت و حقوق آحاد جامعه تلقی می گردد. یعنی حقوق شهروندی میان تکالیف و حقوق انسان به مثابه موجودی ذی شعور، که بنا دارد با انسان های دیگر در جامعه ای صلح آمیز زندگی کند و اخلاق، عقل و وجدان خود را در پرتو درکی که از ارزشهای حیات مشترک بشری دارد، در یک فضای تعاملی ارتقاء بخشد. حقوق شهروندی ناظر بر حقوق طبیعی و ذاتی یک انسان است مه غیر قابل تخلف و سلب ناپذیر قلمداد شده است. (اسماعیلی، ۱۳۹۷: ۵۴) آموزش: در لغت به معنای عمل آموختن، یاد دادن، تعلیم است. آموزش عبارت است از **Teaching** یا **Instruction** و پرورش است. (دهخدا، همان: ۳۴) کلمه آموزش معادل واژه فعالیت هایی که به منظور ایجاد یادگیری در یادگیرنده، از جانب آموزگار یا معلم طرح ریزی می شود و بین آموزگار و یک یا چند یادگیرنده، کنش متقابل جریان دارد.

([Fekr. Maalem. ir](http://Fekr.Maalem.ir))

جامعه مدنی جهانی

در عصر جدید متأثر از روند جهانی شدن امور، پارادایم درحال ظهور «جامعه مدنی جهانی» عرض اندام می کند. جامعه ای که در پرتو آن، بشر امروزی متکی بر فرهنگی غنی و بعضاً مشترک در صدد است تا راه های جدید باهم بودن را در جهانی تجربه کند که به سوی تمدنی جدید می رود که در آن تصمیم گیرنده سیاست جهانی، تنها دولت-ملت در مفهوم کلاسیک آن نیست از این نظر مفهوم «جامعه مدنی» فراتر از سلطه و اقتدار دولت های دارای حاکمیت و رژیم های بین المللی، به منصفه ظهور می رسد جامعه ای که افراد و گروه ها را در قالب اجتماعات و مؤسسات اختیاری و داوطلبانه دربر می گیرد. (قرن سلفی، ۱۳۷۷: ۱۹۲) فرایندی که به موجب و از رهگذر آن، اشخاص حقیقی-حقوقی، فراتر از قلمرو سیاسی اجتماعات ملی، ایفا نقش می کنند در این جهت افراد انسانی بنابر تعریف، فارق از تقسیم بندی های سیاسی، به خویشتن و حقوق و وظایف خویش آگاهی پیدا می کنند، هم در سطح جهانی به عنوان کنش گر و هم تحت حمایت قرار می گیرند، اگر چه عمدتاً محلی رفتار می کنند و بر سنت های بومی و محلی تأکید می کنند. امری که در پرتو فرهنگ رسانه ای و انقلاب جهانی ارتباطات و اطلاعات و نیز نقش بنیادین سازمان های غیر دولتی بین المللی عملاً به مقوله ای تحت عنوان «شهروند جهانی»^۳ منتهی گردیده است مقوله ای که در گستره مشترکات انسانی جست و جو می شود و به موازات، افراد و گروهان فراتر از هویتشان به عنوان اتباع دولت های خاص و ورای امور سیاسی خود، عمل می کند. (خلیلی، ۱۳۷۷: ۳۱۳)

جایگاه شهروندی و شهروند جهانی در قانون اساسی ایران

چون قانون اساسی ایران به طور کلی پیوندی تنگ با مفاهیم مذهبی شهروندی دارد برای بررسی اجمالی موضوع از روش تحلیل محتوی به اختصار استفاده می شود؛ در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از واژه «شهروند» استفاده نشده است می توان گفت مواردی که به آن استناد می شود موضوعاتی هستند که تلویحاً به حقوق شهروندی اشاره دارند، موضوعاتی همچون نفی ستمگری و سلطه پذیری، تحقق قسط و عدل، استقلال، ایجاد رفاه، رفع فقر و محرومیت، که خود تأکید بر حوزه شهروندی دارد. به طوری که در متن قانون اساسی، در موارد متعدد از مجموعه واژه های عادل (اصول پنجم، یک صد و پنجاه و هشت و یک صد و شصت و دوم)، قسط (اصول دوم و چهاردهم)، عادلانه (اصل سوم)، حق (اصول بیست و نهم و سی و یکم)، شرایط مساوی (اصل بیست و هشتم)، ریشه کن ساختن فقر و محرومیت (اصل چهل و سوم) و عدالت (اصل یک صد و پنجاه و ششم) استفاده شده است. (عیسی نیا، ۱۳۹۴: ۳۲۳) از اصول قانون اساسی می توان حقوق مدنی، حقوق سیاسی و حقوق اجتماعی شهروندان را فهم و برداشت کرد. با استناد به قانون اساسی می توان اذعان داشت که تکیه آن بر «حقوق شهروندی» در ایران، بر پایه اصل احترام و ارزش به کرامت والای انسانی در چهل اصل مورد توجه قرار گرفته، اما در خصوص «شهروند جهانی» پیش بینی صورت نپذیرفته است.

برآیند جامعه مدنی جهانی

در این نگاه در اثر جهانی شدن موازین و معیارهای ارتباطی - اجتماعی جدیدی بروز می‌کند و در نتیجه ارزش های جدیدی بر جوامع حاکم می‌شود. در این گستره جوامع محلی و ملی ضمن اینکه می‌توانند ارزش ها و هنجارهای ملی-سنتی خود را به سایر نقاط دنیا ارائه دهند، در عین حال پذیرای ارزش های سایرین همسو با هنجارهای قانونی کشور خود باشند و معیارهای عملی-انسانی و ارزش های بومی خود را حفظ می‌کنند. در این نوع تعامل هویت انسان ها تحت تأثیر هویت بین المللی قرار می‌گیرد که این چالش بزرگ را در بین ملل متعدد که تابع مذهب، عرف و فرهنگ خود هستند ایجاد کرده و خواهد کرد (شریفی طرازکوهی، ۱۳۹۲: ۲۷) به همین دلیلی که مطرح گردید جهانی شدن مشکلات و چالش های جدی را پیشرو دارد.

نسبت فرهنگ و تعلیم و تربیت جهانی

در خصوص نسبت فرهنگ و تعلیم و تربیت جهانی سه نسبت یا قضاوت قابل تصور است؛ در نسبت نخست یعنی برخورداری نظام آموزشی از زیر بنا یا بنیاد فرهنگی، باید موضوع جهانی شدن را تا حدود زیادی منتفی یا ممتنع دانست چرا که تکثر و تنوع فرهنگی پدیده ای ماندگار است و دستیابی به یکپارچگی در این حوزه به قرینه شواهد تاریخی دست یافتنی نیست-درباره نسبت دوم یعنی مأموریت فرهنگی تعلیم و تربیت در استمرار اشکال بارز و به رسمیت شناخته شده فرهنگ انسانی، باید گفت جهانی شدن امری مطلوب و خواستنی بوده و در سایه اثرات و اصطلاحاتی که باید در یک ائتلاف سراسری و جهانی در نظام آموزش و پرورش به اجرا گذاشته شود، قطعاً دست یافتنی خواهد بود.-نسبت سوم میان تعلیم و تربیت و فرهنگ نیز به شکل ویژه ای به مقوله فرهنگ مشترک جهانی-انسانی مربوط می شود و مأموریت دستگاه های تعلیم و تربیت به تمهید و تدارک برنامه برای تعبیه و استقرار این فرهنگ در نسل جدید یا تربیت شهروند جهانی در مدرسه خلاصه شود. از این منظر با در نظر گرفتن فرهنگ و ارزش های کشورهای برای جهانی شدن مدرسه، می توان آن را دستاوردی مثبت ارزیابی کرد. (مهرمحمدی، ۱۳۸۴: ۱۵)

آموزش و پرورش جهانی

سابقه طرح «آموزش و پرورش جهانی» را می توان در اندیشه های سیسرون^۴ و ابن خلدون^۵ مشاهده کرد، اما جان آموس کمینوس^۶ اولین بار به طور رسمی موضوع «آموزش و پرورش جهانی» را طرح کرد. کمینوس در زمان خود شاهد حوادث تلخی چون اختلافات فرقه های مذهبی، جنگ های قبیله ای و طبقه ای و طبقه بندی اجتماعی بود، بنابراین بحث آموزش فراگیر و جهانی را عنوان کرد. او معتقد است که تربیت همواره در معرض تهدید، تعصب و کوتاه فکری های محلی بوده و اجبار در همه جا پیشرفت بشریت را تهدید می کند. تا هنگامی که ملت ها علیه یکدیگر می جنگند پیشرفت زیادی ممکن نیست، «صلح» برای تربیت حقیقی تجمل نیست بلکه ضرورتی اجتناب ناپذیر است، دانش فقط در یک محیط صلح آمیز پیروز می شود و عقل تنها در زمان صلح رشد می کند. (مایر، ۱۹۷۳: ۳۲۷)

مواردی که در آموزش و پرورش جهانی باید مد نظر قرار گیرد به شرح ذیل است؛

⁴ Sisrun

⁵ Ibn khaldun

⁶ John Amos Comenius

۱- شهروند فرهنگی در مدارس

نظریه پردازان اجتماعی اکنون بر این امر تأکید دارند که در بستر تنوع فرهنگی و جهانی شدن کنونی، مسائل حقوق فرهنگی شهروندان به همان اندازه حقوق سیاسی، مدنی و اجتماعی آنها اهمیت دارد و در خواستگاه مدرسه مورد توجه ویژه واقع گردد در این دیدگاه مفهوم شهروندی فرهنگی در وهله نخست به تأمین حقوق فرهنگی ناظر است و از دیدگاه ترنر^۷ و بسیاری محققان دیگر اکنون شهروندی به تأمین حقوق زنان، کودکان، اقلیت ها و اقوام و دیگر گروههای اجتماعی بوده و بعد دیگر این شهروندی فرهنگی ناظر بر حق گفت و گو یا حق ارتباط است. مشارکت در فرهنگ عمومی جامعه و داشتن فرصت برای تغییر آن نیز یکی دیگر از ابعاد مهم حقوق فرهنگی شهروندی است، یونسکو نیز مفهوم حقوق فرهنگی را «حق انسان برای دسترسی به فرهنگ در تمام ابعاد آن» می‌داند. (فاضلی، ۱۳۹۲: ۴۴۶) با این توضیحات اذعان می‌گردد آموزش موارد فوق، حق هر انسانی است که ابتدای آموزش آن در خانواده و سپس با همراهی خانواده در مدارس پایه ریزی شده به شکل ریشه ای به آن پرداخته شود تا رسیدن به نقطه مطلوب ادامه یابد یعنی انسان‌ها حق دارند از همه امور فرهنگی و فرآورده‌های آن استفاده نموده و در امر تولید و پایداری آن مشارکت کافی را داشته باشند.

۲- آموزش صلح در آموزش و پرورش

صلح در مقابل خشونت قرار دارد، شاید بتوان اولین خشونت‌های تاریخ را به خشونت بین هابیل و قابیل نسبت داد. اگرچه این دو پسر فرزندان پیامبر خدا بودند اما عامل مهمی چون «حسادت و جهل» جنگ و درگیری را بین آنان افروخت آنچه که دادای اهمیت می‌باشد این است که این واقعه تاریخی را می‌توان به عنوان اولین مورد از پیشینه خشونت در جامعه بشری دانست که صلح را لگدمال کرد. (اسماعیلی، ۱۳۹۸: ۲۰۴) آموزش صلح به میزانی ضرورت دارد که می‌توان آن را از ضروریات بلامنازع زندگی امروز دانست که آموزش آن در مدرسه اولین و مهمترین تلقی می‌گردد. یونسکو (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «یادگیری راه‌های صلح، راهنمایی معلم برای آموزش صلح، بررسی مفاهیم آموزش صلح، راه‌های صلح، طراحی برنامه‌ها، تمرین هایی که مدارس را مکانی برای صلح می‌سازد، مدل‌هایی برای آموزش صلح، کشف فعالیت‌هایی برای یادگیری صلح در مدارس، روش های صلح و آموزگار صلح می‌پردازد. هدف آموزش صلح، پرورش شهروندان جهانی فعال با ویژگی های زیر هستند: آگاهی از وابستگی متقابل انسان‌ها در چارچوب جهانی، مصمم بودن به گسترش صلح، حقوق بشر و دموکراسی، آگاهی از مسئولیت خود در قبال نفس خویش و محیط اجتماعی و فیزیکی خود، داشتن وجدان حساس نسبت به تغییرات فن آوری و اجتماعی و پیامدهای احتمالی آن تغییرات، دارا بودن اعتماد به نفس، استقلال و احترام و تمایل به گرفتن تصمیم های عاقلانه و سنجیده به دور از تعصب و جهل. (سعادت‌مند، ۱۳۹۶: ۷۰)

مدارس می‌توانند با استفاده از برنامه‌ای مبتنی بر انتقال ارزش های جهانی، رفتارهای پایدار و ایجاد مهارت‌ها را بسازند که دانش آموزان را قادر خواهد ساخت به شهروندان فعال جهانی تبدیل شوند و از آن جایی که آموزش و پرورش فرآیندی است که برای تغییر و تعدیل رفتار فراگیران تلاش می‌کند و برای تحقق هدف های مشخص به فعالیت می‌پردازد در این عرصه پهناور عوامل گوناگون اثرگذار است، که در این میان نقش اساسی بر عهده طراحان برنامه درسی است، که عناصر اصلی آن اهداف، محتوا،

راهبردهای یادهی-یادگیری و روش‌ها و تکنیک‌های ارزشیابی است. (سعادت‌مند، همان: ۸۱) پژوهش‌هایی در داخل ایران توسط پژوهشگران در خصوص حقوق بشر، صلح و مؤلفه‌های مرتبط در کتب درسی مدرسه صورت گرفته اما کافی نبوده و علی‌رغم نیازمند بودن به پژوهش بیشتر و هدفمند، نیازمند جایگزینی این مفاهیم به صورت کاربردی و حتی دروس فعالیتی و عملی در کتب درسی می‌باشد زیرا آموزش صلح یک مدل مفهومی است.

۳-چالش‌های ناشی از جهانی شدن و تبعات اخلاقی آن

جهانی شدن در کلیه شئون زندگی انسان امروزی تاثیرگذار شده و چالش‌های گوناگونی را برایوی به ارمغان آورده است. اگرچه چالش‌های جهانی شدن شامل مباحث اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی می‌باشد اما آن‌چه مد نظر پژوهنده چالش‌های آن در آموزش و مدرسه است. چالش‌هایی چون: ۱- ظهور رسانه‌های پیشرفته و تکنولوژی مدرن همچون ماهواره اینترنت و رایانه که هم نقش مهم در آموزش را دارا هستند و هم کنترل بر آن‌ها کاهش می‌یابد. ۲- تضعیف نظام آموزشی ملی، محلی و بومی به خاطر غلبه کالاهای فرهنگی و تولیدات آموزشی نظام‌های سلطه در کشورهای مختلف ۳- تضعیف شیوه‌های آموزشی مبتنی بر کتب درسی و کاهش کنترل و هدایت نوع و کیفیت آموزشی ملی و بومی ۴- تضعیف جایگاه ممتاز دانشگاه‌ها برای تدوین محتوای درسی ۵- دگرگونی نامطلوب و تضعیف در معنای هویتی دانش آموزان در سطح ملی و بومی ۶- هدایت نظام آموزشی به سمت نیازهای بازار آزاد در جهت سودآوری بیشتر و تحمیل امپریالیسم فرهنگی و تحمیل اقتصاد سودمدار مطلق ۷- خلاء نظارت و داوری سیاسی و اخلاقی ملی و محلی ۸- غلبه فرهنگ غربی و تسلط فرهنگ غیر دینی بر ملل دیگر ۹- کاهش میزان اختیار در تصمیم‌گیری‌های آموزشی محلی و بومی (سجادی، اولین همایش جهانی شدن، ۱۸۴-۱۸۳)

برخورد با چالش‌های جهانی شدن در آموزش حداقل چهار قرارداد جدید باید بین جوامع جهانی تنظیم شود تا بتوان با چالش‌های پیش آمده برخورد کرد:

۱) قرارداد اجتماعی که شامل ریشه‌کنی فقر یا جلوگیری از شکاف فزاینده آندر پی جهانی شدن ایجاد می‌شود. ۲) قرارداد طبیعی که شامل تأثیرات آب و هوای گلخانه‌ای بر انسان و محیط زیست است. ۳) قرارداد فرهنگی، حرکت از جامعه اطلاعاتی به سوی جامعه معرفتی، مبارزه با بی‌سوادی و اشکال گوناگون آن و دسترسی روزآمد مردم به دانش و چگونگی آموزش در آینده ۴) قرارداد اخلاقی؛ که مواردی به شرح زیر را می‌توان مطرح کرد:

آموزش مردم در راستای تفکر انتقادی و پرورش افراد مستقل و خود آموز، ارتقای جایگاه ارزشها در نظام آموزشی، رشد ارزشها در نسل جوان، تقویت صلح حقوق بشر، تحمل دیگران، درک بین‌المللی، همبستگی و همکاری و حل صلح آمیز مناقشات، فراهم کردن شرایط برای تعامل بین فرهنگ‌ها، شناخت و درک ارزش فرهنگ‌های مختلف، توجه به نقش زبان مادری در آموزش رسمی کشور، پیشبرد رویکرد کثرت‌گرا در کسب دانش، پیشبرد ارتباط بین مدرسه، خانه و محیط زندگی، ایجاد حس عزت نفس در افراد، احترام به دیگران و تحمل آراء و نظرات آنان، احساس تعلق به جامعه از ابعاد مختلف، پذیرا بودن و تمایل به بحث با دیگران و شنیدن نظرات آنها، تمایل به کار کردن با دیگران و دستیابی به اهداف مورد

نظر. (جوادی، ۱۳۸۴: ۱۳۷)

۱-۳- نقش مدرسه در پاسخگویی به چالش های ناشی از جهانی شدن - بدون تردید شاید تنها راه مقابله با چالش های پیش رو در قرن حاضر، استفاده از آموزش و پرورش به منظور تربیت انسانهایی فرهیخته و دارای مهارت های زندگی است. در عین حال با توجه به رابطه متقابل آموزش و پرورش با سایر نهادهای جامعه و با در نظر گرفتن تغییرات اساسی ایجاد شده در کلیه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورها به نظر می رسد که تجدید نظری کلی و همه جانبه در آموزش و پرورش یک ضرورت است در غیر این صورت شاهد نظامی خواهیم بود که از انجام وظایف و کارکردهای خود عاجز شده و به تدریج به جانب بحران در کلیه ابعاد حرکت خواهد کرد. بعضی از مهمترین مشکلات فعلی مدرسه در نظام آموزش خود، در کشورهای در حال توسعه عبارتند از: انعطاف ناپذیری در برنامه مدیریت ها، شاخه شاخه بودن آموزش، کاربردی نبودن آموزش های ارائه شده، نارسایی روش های تدوین برنامه ها، نامتناسب بودن کتب درسی و عدم ارتباط آنها به زندگی و مهارتهای آن در قرن حاضر. (جوادی، همان، به نقل از مایور (۲۰۰۳): ۱۳۸)

۲-۳- وظایف مدرسه در جهانی شدن - دنیای امروز به مراتب متنوع از قبل است و به همکاری و درک متقابل انسان ها بیشتر از گذشته نیاز دارد. لذا مدرسه وظیفه دارد که این درک متقابل را در افراد به وجود آورد و به صورت مکانی برای تقویت صلح، حقوق بشر، تحمل دیگران، درک بین المللی، همبستگی، آموزش حل معضلات و مشکلات ملی و بین المللی و همکاری (همانطور که اشاره شد) تبدیل شود. بدیهی است که جهانی کردن آموزش، انواع چالش ها و فرصت ها را موجب خواهد شد که بعضی از آنها به محتوا و بعضی به ساختار آموزش مربوط می شوند. در عین حال این آموزش باید بر چند اصل به شرح ذیل نیز متکی باشد :

الف) جهت گیری کل نگرانه - داشتن دیدی فراگیر به عنوان یک کل، شامل ابعاد عقلانی، عاطفی، اخلاقی و نیز پاسخگویی به سایر نیازهای انسان در آموزش ضروری است لذا در طراحی آموزش جدید باید به انسان به عنوان یک کل دارای فضایل و نیازهای کل نگرانه برخورد کرد. (روشه، ۱۳۷۶: ۱۷۱) متأسفانه در حال حاضر تنها به جنبه عقلانی آموزش توجه می شود که معنی آن، حفظ کردن دروس به بهای نادیده گرفتن شناخت های بالاتر است.

ب) هویت متوالی - هر انسان به هویت فردی نیاز دارد و در ایجاد این هویت گروهی که فرد به آن تعلق دارد نقش مهمی ایفا می کند (خانواده، مدرسه، ملت، ایدئولوژی و مذهب) منظور از هویت متوالی، احساس هویتی است که براساس چشم اندازهای اجتماعی گسترده تر در فرد ایجاد شود ولی ضرورتاً با هویت های دارای مفهوم اجتماعی محدودتر در تعارض نیست، مثلاً احساس هویت با خانواده نباید مانع احساس هویت با کشور شود (واترز، ۱۳۷۹: ۲۱۵) مدرسه می تواند این تعامل در هویت متوالی را به خوبی القاء نموده و در سطحی جهانی با سمت و سویی انسانی و اخلاقی هدایت نموده، قوت بخش آن باشد.

ج) همگانی بودن فرهنگ - هر فرد به فرهنگی تعلق دارد و نسبت به آن خودمدارانه برخورد می کند. تعامل با فرهنگ های دیگر، در دفعات متعدد موجب درک مفهوم «نسبی بودن فرهنگ» در فرد می شود و وی را به این جمع بندی می رساند که هر فرهنگ شایستگی های خود را دارد و قابل رقابت با دیگر فرهنگ ها نیست. همگانی بودن فرهنگ وقتی اتفاق می افتد که فرد در جستجوی ویژگی های مشترک فرهنگ های مختلف است و در عین حال نسبت به هر فرهنگ نیز، حس قدردانی و پذیرش را در خود پرورش داده است. قطعاً با عنایت به تفاوت های فرهنگی کشورها و بروز و ظهور مذهب در فرهنگ آنان، این مسئله

می‌تواند چالش‌هایی را به دنبال داشته باشد و همان‌طور که قبلاً نیز به آن اشاره شد، در جهانی شدن مدرسه، باید به تفاوت‌ها احترام گذاشت و درک متقابل را تا سطح معقول و با تعریفی اخلاقی و در گرو صلح و آرامش، بالا برد.

د) حل تضادها- به تبع کوچک شدن جهان و تماس مداوم ملت‌ها با یکدیگر تضادها نیز فزونی پیدا کرده است ولی مردم سالاری می‌تواند با قوانین خود (رأی اکثریت) مانع این برخوردها گردد. (سوندرز، ۱۹۵۰: ۳۲۸)

ه) همدلی- آموزش در مدارس باید انسانی تربیت کند که با دیگران همدل باشد، یعنی توانایی و آمادگی لازم را برای درک و احساس عواطف دیگران داشته باشد. فرق همدلی با همدردی در این است که دومی تا حد اولی جلو نمی‌رود. استفاده از هنر و ادبیات یکی از راه‌های عمق بخشیدن به عواطف و احساسات در انسان است که می‌تواند در عرصه جهانی حرفی برای گفتن داشته همدلی‌ها را مضاعف کرده گام بزرگی به سمت صلح برداشته شود. (جوادی، همان: ۱۴۰)

آموزش ارزش‌ها در نظام تعلیم و تربیت (مدرسه) منظور از ارزش، هر پدیده‌ای که میزانی از مطلوبیت را برای اعضای خود - ۴- داراست و وقتی پدیده‌ای ارزشمند است که هدف مطلوبی را پاسخگو باشد. همین‌طور، هر ارزش به نوعی به اخلاق مربوط است زیرا موضوع آن ارزیابی یا قضاوت و در نتیجه تمیز خوب یا بد چیزها از یکدیگر است. از این رو ارزش‌ها در مرکز نظام اعتقادی افراد قرار دارند و در انتخاب و هدایت انسان، نقش عمده‌ای دارند به عبارت دیگر ارزش‌ها مبنای درستی و نادرستی رفتار انسان در زندگی روزمره هستند و می‌توانند در شرایطی خاص به نگرش‌ها و سپس به رفتار تبدیل شوند. (چلبی، ۱۳۷۵: ۲۱)

ارزش‌ها از نظر مصادیق به انواع مختلفی مانند ارزش‌های فرهنگی، اخلاقی، اجتماعی، عاطفی، تحصیلی و غیره قابل تقسیم اند. در یکی از طبقه‌بندی‌های عمده‌ای که توسط لیندزی^۸ صورت گرفته است ارزش‌ها در شش طبقه: نظری، اقتصادی، زیباشناختی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی قرار گیرد. (روشه، ۱۳۶۶: ۱۱۷) بدون تردید اخلاق و دین در طول تاریخ چنان گره خورده‌اند که بحث درباره یکی بدون دیگری، دشوار است. با این وصف در این مقاله، تأکید اصلی بر اخلاقیات و ارزش‌های اجتماعی و ضرورت آموزش آن‌هاست به هر حال اهمیت پرداختن به اخلاق و ارزش‌های اجتماعی در قرن بیست‌ویکم از آن رو است که هدف اصلی از آموزش و پرورش، پیشبرد، بهزیستی و سلامت انسان است. از این رو در خلال سالهای آخر قرن بیستم، این نگرانی برای بعضی از برنامه ریزان و مربیان پیش آمد که اگر نوجوانان و جوانان در معرض آموزش ارزش‌های لازم برای قرن بیست‌ویکم قرار نگیرند، امکان زندگی مولد و سالم برای آن‌ها در آینده وجود نخواهد داشت. «این آموزش‌ها به خصوص در سنین قبل دبستان و در دوره‌ای که کمتر از یک سوم کودکان زیر ۶ سال از آموزش برخوردار می‌شوند، یک ضرورت و چالش است.»

(Fa.irunesco.org)

۴-۱- آموزش ارزش‌ها به این کودکان می‌تواند حول هفت محور به شرح زیر سامان یابد:

۴-۱-۱- احترام گذاشتن به خود و دیگران، تقویت همکاری و یادگیری مهارت‌های حل تعارض به روش مسالمت آمیز

۴-۱-۲- قدردانی از تنوع، آگاهی از جامعه جهانی و دریافت آموزش پذیرش چند فرهنگی

۴-۱-۳- اجرای کنوانسیون حقوق کودک در عمل به عنوان مجموعه ارزش‌های پذیرفته شده جهانی که می‌توان، توان بالقوه کودک را بالفعل کرد.

۴-۱-۴- آگاهی از نقش تأثیرگذار خشونت‌های فرهنگی از جمله تلویزیون، سینما و نمایش‌هایی که با استفاده از عروسک صورت می‌گیرد.

۴-۱-۵- عشق و احترام به طبیعت

۴-۱-۶- برانگیختن قدرت تخیل کودک از طریق خلاقیت

۴-۱-۷- برپایی برنامه‌ریزی چندفرهنگی به منظور یکپارچه کردن یادگیری معنوی و مذهبی با یادگیری‌های این دنیایی یا پرکردن خلاء ایجاد شده از تجارب ناشی از چند زبانی یا چندفرهنگی (جوادی، ۱۳۸۴: ۱۴۲) در خصوص یکپارچگی در یادگیری معنوی و مذهبی این نکته قابل ذکر است که می‌توان با نگرش‌های مذهبی مختلف و با احترام به یکدیگر و جلوگیری از هرگونه اهانت به مقدسات طرفین، به برنامه‌ریزی این مورد در مدرسه جهانی پرداخت.

آموزش ارزش‌ها به کودکان از دبستان تا متوسطه آموزش ارزش‌ها به کودکان از دبستان تا متوسطه با وارد کردن ۲-۴ موضوعات درسی، فعالیت‌ها یا برنامه‌هایی در جهت پیشبرد ارزش‌ها و نگرش‌ها و با هدف تقویت ارزش‌های اجتماعی و اخلاقیات می‌تواند نقش خود را در این مورد ایفا کند. انتقال ارزش‌های مردم سالاری مانند میهن دوستی، مسئولیت پذیری، آگاهی از حقوق و وظایف شهروندی باید در هدف‌های آموزشی در موضوعات درسی خاص دیده شود همین طور هوشیارسازی و آگاه سازی دانش آموزان، قدردانی و احترام به فرهنگ‌ها و حقوق سایر مردم نیز از جمله اهداف آموزش ارزش‌های شهروندی در این دوره می‌تواند باشد. در بسیاری از کشورها احترام به حقوق دیگران از جمله حقوق شهروندی در کتب پیش دبستانی و سایر سطوح تحصیلی به چشم می‌خورد و البته جای کار بسیار دارد. (اسماعیلی، ۱۳۹۸: ۷)

در آموزش کودکان دبستانی بعضی از کشورها به منظور آگاه سازی نسبت به اهمیت و ارزش‌ها و فراهم آوردن فرصتهایی برای پرداختن به آن‌ها و تفکر در این باره فعالیت‌های زیادی گنجانده شده است. نظام‌های آموزشی باید چارچوب‌هایی فراهم کنند که کودکان و نوجوانان بتوانند تفکر انتقادی و قضاوت درباره چیزها را در این مکان پایه گذاری نمایند و به افراد اجازه دهند تا به عنوان شهروندی فعال و مسئولیت پذیر در ابعاد گوناگون فردی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مشارکت کنند. بدیهی است که حرکت در جهت جامعه چند فرهنگی، تحمل پذیر، مستلزم چالش‌ها و بحث‌های مناقشه آمیز بسیاری است. انطباق با این مشکلات نیز در یک فضای پرسش و پاسخ انتقادی امکان پذیر می‌باشد. البته آموزش (و تنها آموزش در مدارس) تنها سازوکار مقابله با مشکلات و مشغله‌های ناشی از پیداری قرن بیست و یکم در جهانی سازی مدرسه نیست، بلکه آموزش وقتی می‌تواند در این راستا حرکت کند که سایر نهادهای موجود در جامعه نیز با آن همراهی نماید. جامعه ای که واقعا دموکراتیک و مشارکتی است باید مطمئن شود که گروه‌ها از جمله، افراد طبقه عادی جامعه، اقلیت‌ها و... می‌توانند

دیدگاه و صدای خود را به گوش دیگران برسانند. (استیونسون، ۱۳۹۲: ۱۱۶) البته باید یادآور شد که با آموزش صرف و به تنهایی نمی توان به این مقصود رسید و لزوماً سایر ارکان جامعه باید با تعامل و همراهی قوانین به این مهم کمک نمایند.

۳-۴- آیا آموزش صرف برای دانش آموزان کافیسست؟

بدیهی است که برنامه درسی آموزش ارزش ها و فرهنگ شهروندی و آن هم شهروند جهانی، نمی تواند صرفاً به یادگیری واقعیات و ایجاد مهارت ها منجر شود، بلکه برقراری رابطه مناسب بین دانش آموزان با یکدیگر، بین دانش آموزان با معلمان، بین معلمان و والدین و بین مدرسه و جامعه محلی، می تواند به طور چشمگیری موجبات رشد فردی و اجتماعی فرد را تا سطح جهانی تأمین نماید. کودکان و نوجوانان باید همکاری با دیگران و درک حقوق شهروندی آنان، کسب عادات و نگرش های مناسب و نیز تمیز بین قوانین، حقوق و مسئولیت ها را یاد بگیرند. در واقع هر جمله و عبارت متون درسی باید با قضاوت های ارزشی همراه باشد و درباره ارزش های فردی و اجتماعی در حوزه شهروندی و تعامل سازنده و اخلاق مدارانه و سرشار از صلح بوده و در هر کلاس و در هر سطح به بحث بپردازد. زیرا یادگیری در رویکرد جدید، امری است تدریجی و دارای بعد اجتماعی. به عبارت دیگر ساخت دانش در ذهن دانش آموزان از طریق تجارب وی شکل می گیرد و تلاش های او در درک این ارزش ها در مرکز این نوع یادگیری واقع می شود. در واقع مفهوم یادگیری باید در این آموزش ها، از «انتقال دانش» به «تبادل دانش» و سپس به «تحول» و «دگرگونی» در آن تبدیل شود و همچنین این آموزش ها نباید به کلاس درس محدود شود و لازم است که حیاط مدرسه، راهروها، خانه، و سایر مراکز زندگی دانش آموز را در بر بگیرد.

دانش آموزی که شهروند جهانی است باید تمایل به بحث در خصوص جامعه ارتباطی را بیاموزد و اییجاد چنین جامعه ای با این آموزش ها، با قرار دادن فرصت های پایدارتر گفت و گو با دیگران در سطوح محلی، ملی و جهانی با ایجاد فرصت های مشارکت و تعامل میسر است. (استیونسون، ۱۳۹۲: ۳۰۱)

تافلر^۹ معتقد است آموختن را باید از نو تعریف کنیم و هدف آموزش و پرورش را باید تقویت توانایی عملی افراد برای پیش بینی وقایع و سازگاری با تحولات از طریق تخیل و به دست آوردن اطلاعات و یا قدرت روانی باشد. برای این که دانش آموز در محیطی که به سرعت در حال تغییر و تحول است عملکرد خوبی داشته باشد باید فرصت یابد تا کاری بیش از جمع آوری و انبار اطلاعات انجام دهد. (تافلر، ۱۳۷۷: ۲۴)

جمع بندی

با گسترش روزافزون فناوری ها و شبکه های جهانی ارتباطی وظیفه دست اندر کاران آموزش در جهان مضاعف گردیده است. امروز به دلیل «جهانی شدن» همه سازمان ها و افراد و چه حکومت ها، سرنوشتی گره خورده دارند که نمی توان آن را انکار کرد. جهانی شدن هم راه و روش های منحصر به خود را دارد و همچنین ظرفیت های لازم برای آن را می طلبد به همین دلیل مؤلفه های مورد نیاز برای آن نیز باید با دقت نظر بیشتری مورد ارزیابی و سپس استفاده قرار گیرد. در این نگاه در اثر جهانی شدن موازین و معیارهای ارتباطی - اجتماعی جدیدی بروز می کند و در نتیجه ارزش های جدیدی بر جوامع حاکم

می‌شود. در این گستره جوامع محلی و ملی ضمن اینکه می‌توانند ارزش‌ها و هنجارهای ملی-سنتی خود را به سایر نقاط دنیا ارائه دهند، در عین حال پذیرای ارزش‌های سایرین همسو با هنجارهای قانونی کشور خود باشند و معیارهای عملی-انسانی و ارزش‌های بومی خود را حفظ می‌کنند. مدارس می‌توانند با استفاده از برنامه‌ای مبتنی بر انتقال ارزش‌های جهانی، رفتارهای پایدار و ایجاد مهارت‌ها را بسازند که دانش‌آموزان را قادر خواهد ساخت به شهروندان فعال جهانی تبدیل شوند و از آن جایی که آموزش و پرورش فرآیندی است که برای تغییر و تعدیل رفتار فراگیران تلاش می‌کند و برای تحقق هدف‌های مشخص به فعالیت می‌پردازد در این عرصه پهناور عوامل گوناگون اثرگذار است، که در این میان نقش اساسی بر عهده طراحان برنامه درسی است، که عناصر اصلی آن اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی-یادگیری و روش‌ها و تکنیک‌های ارزشیابی است. در این میان باید به طور ویژه به ارزش‌ها و فرهنگ هر جامعه پرداخته شود تا با جهانی شدن مدارس آسیب به این بخش جلوگیری گردد همان طور که در این پژوهش به آن پرداخته شد چنین کار بزرگ و عظیمی نیازمند عزم جدی برای انجام و سپس با کمترین آسیب و یا حذف آسیب‌ها همراه باشد که خود چالش‌هایی را به دنبال دارد که در توالی آن از نظرات و پژوهش‌های متعدد در زمینه‌های که در متن به آن اشاره شد کمال استفاده را برد.

پیشنهادات

1. همیاری و همکاری تنگاتنگ بین مؤلفین کتب درسی مدارس با پژوهشگران عرصه جهانی و شهروندی جهانی
2. همکاری و تأثیرگذاری پژوهشگران بر برنامه‌های سالانه مدارس
3. تغییر در رویه پیشبرد اهداف آموزش و پرورش از حالت منفعل به فعال
4. ایجاد زمینه مناسب برای اجرای طرح‌هایی که مورد پژوهش قرار گرفته‌اند.
5. تجمیع و سپس کاربردی کردن پژوهش‌های مشابه
6. جدیت در برنامه‌ریزی کتب درسی به سمت صلح و دوستی پایدار در بین دوستان و همسالان، در بین شهروندان و همچنین در سطح بین‌الملل با آموزش‌های کاربردی و عملی
7. برنامه‌های ریزی در کتب درسی برای تعامل فرهنگ غنی کشور با فرهنگ کشورهای دیگر در چارچوب ارزش‌های اخلاقی
8. اختصاص بودجه مناسب و در خور شأن و منزلت پژوهش‌های کاربردی برای به فعلیت رساندن اندیشه‌های نوآورانه و ارزشمند

استیونسون، نیک، (۱۳۹۲) « شهروند فرهنگی، مسایل جهان شهری»، ترجمه: افشین خاکباز، تهران، چاپ اول، تیسسا(معاونت امور اجتماعی و فرهنگی اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی)

اسماعیلی، مهناز(۱۳۹۷)سپهر اندیشه، قزوین، چاپ اول، مهرگان دانش

اسماعیلی، مهناز(۱۳۹۸)گستره خرد، قزوین، چاپ اول، مهرگان دانش

تافلر،آلوی(۱۳۸۰) آموختن برای فردا، ترجمه: بابک پاکزاد، و رضا خیام، بی نا

جوادی،محمدجعفر(۱۳۸۴) مجموعه مقالات همایش جهانی شدن، تهران، چاپ اول، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

حسینی، افضل السادات(۱۳۸۴) مجموعه مقالات همایش جهانی شدن، تهران، چاپ اول، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

روشه،گی(۱۳۶۶) تغییرات اجتماعی، ترجمه: منصور وثوقی، تهران، چاپ اول، نشر نی

سوندرز، پیتر(۱۹۵۰م) نظریه اجتماعی و مسئله شهری، ترجمه:محمود شارع پور، تهران، چاپ اول، تیسسا

شریفی طراز کوهی، حسین(۱۳۹۲) درآمدی بر شهروند جهانی، تهران، چاپ اول، میزان

عیسی نیا، رضا(۱۳۹۴) جمهوری اسلامی ایران و شهروندی، قم، چاپ اول، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

فاضلی، نعمت الله(۱۳۹۲) «فرهنگ و شهر، چرخش فرهنگی در گفتمان شهری»، تهران، چاپ دوم، تیسسا

مایر، فردریک(۱۹۷۳م) تاریخ اندیشه های تربیتی، ترجمه: علی اصغر فیاض، تهران، چاپ دوم، سمت

مهرمحمدی،محمود(۱۳۸۴) مجموعه مقالات جهانی شدن و تعلیم و تربیت، تهران، چاپ اول، مرکز چاپ و نشر وزارت امور خارجه

معین، محمد(۱۳۸۸) فرهنگ تک جلدی معین، تهران، چاپ چهارم، زرین

واترز، مالکوم(۱۳۷۹) جهانی شدن، ترجمه: اسماعیل مردانی گیوی و سیاوش مریدی، تهران، چاپ اول، نشر سازمان مدیریت صنعتی

هالستی، کی. جی(۱۳۷۳) مبانی تحلیل سیاست بین المللی، ترجمه: بهرام مستقیمی و مسعود طارمی سری، تهران، چاپ اول، موسسه چاپ و انتشارات وزارت خارجه

اسماعیلی، مهناز(۱۳۹۸)اهمیت و ضرورت آموزش حقوق شهروندی کودکان و ارتباط آن با هویت کودکان پیش دبستانی،
آبان ماه، (ISC)دومین همایش ملی هویت کودکان ایران اسلامی

سعادت‌مند، زهره(۱۳۹۶) فصلنامه پژوهش های کیفی در برنامه درسی، سال دوم، شماره ۷، صص ۶۶-۸۴

سجادی، سیدمهدی(۱۳۸۴) اولین همایش ملی جهانی شدن و تعلیم و تربیت، جهانی شدن و پیامدها و چالش‌ها، گروه
پژوهشی علوم تربیتی جهاد دانشگاهی، صص ۱۶۷-۱۸۸

منابع اینترنتی

مدرسه <http://Www.Teensit.ir>[http://Www.Aayaatsch.ir/](http://Www.Aayaatsch.ir)

یونسکو <http://Www.Fa.irunesco.org/>

آموزش مطلوب <http://Www.Fekr.maalem.ir/>

والحمدلله